

11 Δεκεμβρίου 2020

Τα άγνωστα Σφακιανά μοιρολόγια, οι ρίμες, τα χαϊδολογήματα

[Επιστήμες, Τέχνες & Πολιτισμός / Προσκυνήματα-Οδοιπορικά-Τουρισμός](#)

Πάντα οι Σφακιανοί εδιακρίνοντο για την επίδοσή τους στην ποίηση. Ακόμα από την πρώιμη ιστορική εποχή, όταν προκηρύχτηκε διαγωνισμός στους Δελφούς για να γραφτεί ένας ύμνος στον θεό Απόλλωνα, επήρε το πρώτο βραβείο ο Χρυσόθεμης από την Τάρρα των Σφακίων.

Στο τελευταίο τέταρτο του 18ου αιώνα εγγραφήκανε δύο έπη στα Σφακιά με σημαντική ιστορική, ποιητική και λογοτεχνική αξία. Είναι το τραγούδι του Δασκαλογιάννη που το στιχούργησε ο αγράμματος μπάρμπα Μπατζελιός «πο κάτω από 'ναν πρίνο», όπως ο ίδιος μας λέει, και ακόμα το τραγούδι του Αληδάκη, που πολλοί πιστεύουνε ότι και αυτό είναι έργο του μπάρμπα Μπατσελιού, γιατί έχουνε γλωσσικές και στιχουργικές ομοιότητες.

Ακόμα τα ριζίτικα τραγούδια είναι δημιουργήματα της δυτικής ορεινής Κρήτης, όπου βέβαια, πάρα πολλά είναι γραμμένα από Σφακιανούς λαϊκούς ποιητές και αρκετά αναφέρονται σε σφακιανό αντικείμενο, όμως εδώ δεν θα μιλήσομε για ριζίτικα γιατί δεν μας παίρνει ο χρόνος. Θα μιλήσομε για μοιρολόγια, για ρίμες και για χαϊδολογήματα.

Μια κατηγορία λαϊκής ποίησης στην Κρήτη είναι οι ρίμες. Είναι ακριβώς κρητικές μαντινάδες. Δεκαπεντασύλλαβες, ομοιοκατάληκτες, έτσι που τραγουδιούνται στην παρέα με τον σκοπό της κρητικής μαντινάδας. Η μόνη διαφορά είναι ότι οι ρίμες είναι αυτοσχέδιες και στιχουργούνται για συγκεκριμένο σκοπό. Στο γλέντι καμιά φορά μπορεί να πιαστούνε δυο τραγουδιστάδες σε φιλική αντιπαράθεση που όμως θα μπορεί να μην είναι σε «φιλικό στυλ» φαινομενικά. Μπορούσε με ρίμες να «βρίσει» η να «βλαστημήσει» ο ένας φίλος τον άλλο, χωρίς αυτό να παίρνεται στα σοβαρά ούτε και να «γράφεται στα υπ' όψη». Μπορεί και να είναι η αντιπαράθεση σε στυλ φιλοφρονητικό και να λέει παινέματα ο ένας στον άλλο, δεν παύει πάντως να είναι σε κάθε περίπτωση αντιπαράθεση, αν και φιλική. Θέλει και προσπαθεί ο καθένας τους να κλέψει αυτός την παράσταση και να εντυπωσιάσει με την ανωτερότητας στις δικές του ρίμες.

Πολλές φορές βγάζανε ρίμες για να σατιρίσουν διάφορα περιστατικά. Όταν π.χ. εψοφούσε ένας γάιδαρος στο χωριό ή ένα μουλάρι. Όταν ένας τυροκόμος έβγαζε κακό τυρί, όταν ένας νέος εζητούσε σε γάμο μια κοπελιά και του «δίνανε ντενεκέ» (δεν τον δεχόντουσαν) και σε άλλες ανάλογες περιπτώσεις.

Δεν ήτανε τότε τηλεόραση, δεν ήτανε εύκολες οι μετακινήσεις, λόγω οικονομικών

και λόγω συγκοινωνιακών μέσων και δεν ήτανε εύκολη η ψυχαγωγία και, όσο και αν φαίνεται παράξενο, οι ρίμες ήτανε ψυχαγωγία της εποχής. Τις διαβάζανε και τις ξαναδιαβάζανε και γλεντούσανε. Μα ήτανε και ένα μέσον για να αποθανατίσουνε περιστατικά και γεγονότα. Επήγε π.χ. μια φορά ένας Βουβιανός στην Τύνιδα και έφερε φέσια και τα πουλούσε στο χωριό του. Αν δεν του βγάζανε τη ρίμα σε δυό - τρία χρόνια κανείς δεν θα το θυμότανε. Με την ρίμα έφτασε μέχρι σ' εμάς, υπόθεση 100 χρόνων:

«Απού το Τούνος ήρθενε ο γέρο Χιωτογιάννης
και πασταμέλια εγέμισε του Βένο το ντουκιάνι»

Πασταμέλια λέγανε τα φέσια και ντουκιάνι το καφενείο και αυτός δεν είχε μαγαζί και τα πήγε στο καφενείο να τα διαθέσει.

Οι πιο παλιές ρίμες που έχομε στη διάθεσή μας είναι και ιστορικές. Ο ήρωας της επανάστασης Δασκαλογιάννης Μπουνατογιάννης από την Αράδενα διαρκούσης της επανάστασης επέρασε από το Νίπος όπου γινότανε γλέντι. Όταν εχόρευε με την κόρη του παπά (την οποία και την παντρεύτηκε αργότερα), ο λυράρης που τον λέγανε Σάρακα είπε την εξής ρίμα:

«Για πες μου Νιπιανό παπά κι εσείς οι άλλοι γέροι
αν είδανε τα μάθια σας τέτοιο πανώριο ταίρι»

Όταν όμως εκατάλαβε ο Σάρακας από το ύφος του παπά ότι η ρίμα του ήτανε λάθος, ειδικά για τα δεδομένα εκείνης της εποχής ηθέλησε, με ρίμα πάλι, να ζητήσει συγγνώμη και να αναγνωρίσει το λάθος του και είπε:

«Έχει το Νίπος κουζουλούς, μα σαν εμένα άλλο
λόγο πατάτας, χωριανοί, του χρόνου νου θα βάλω»

Ο Δρόσος, ένας από την παρέα, είπε του λυράρη μια ρίμα κι αυτός άρχισε την αντιπαράθεση:

Δρόσος:

«Δέκα φορές τον έδοκες τον όρκο ανάθεμά σε
μα 'συ γεννήθηκες τροζός κι όλο τροζός θε να 'σαι»

Σάρακας:

«Η τρέλλα 'ναι κολλητική μπάρμπα Γιωργάκη Δρόσο
στη γειτονιά σου κάθομαι και πώς να τη γλιτώσω»

Δρόσος:

«Δεν την κολλήθηκες εσύ μόνο 'ν' από δικού σου

την είχεν κι ο πατέρας σου, την είχεν κι ο παππούς σου»

Σάρακας:

«Εγώ θωρώ γνωρίζεις τσοι κι αν είν' κι αποθαμένοι
πο σένα την κολλήσανε κι εκείνοι οι καημένοι»

Μα τώρα ας έρθομε σε σύγχρονες ρίμες που ή τις άκουσα ο ίδιος ή μου τις
διηγήθηκε άνθρωπος που τις άκουσε με τα δικά του αυτιά.

Σε γλέντι που γίνηκε στο Βουβά, δεκαετία του '60, είπε ένας σε άλλον:

«Οι Μεσσαρίτες τσοι χοχλιούς τσι λένε «άμε κι έλα»
εσύ τον εξεπέρασες τον Τετενέ στην τρέλα

Και η αντίδραση του άλλου:

«Γυρεύουνέ σε στο Δαφνί οικότροφος να πάεις
μέσο δε σου χρειάζεται μα τα προσόντα τα 'εις»

Άλλη φορά, σε γάμο που ο γαμπρός υπηρέτησε στην Κορέα και που τον λέγανε
Μανούσο είπε ένας στον φίλο του:

«Ρώτηξε και το Μανουσιό που πήγε στην Κορέα
κι άμε να βρεις τσοι κουζουλούς να κάνετε παρέα»

Η απάντηση:

«Δεν το ρωτώ το Μανουσιό και δε ρωτώ κιανένα
μα 'γω σα θέλω κουζουλούς θα 'ρθω να βρω εσένα»

Σε έναν γάμο που έγινε το 1939 στα Σφακιά, όταν ένας παντρεμένος ετέλειωσε
τον χορό του, ένας ελεύτερος του είπε:

Ο πρώτος:

Ο άθρωπος σαν παντρευτεί δεν πρέπει να χορεύει
ένα σακί στη ράχη του κριθάρι να γυρεύει

Ο άλλος:

Εγώ το χω και το σακί έχω και το κριθάρι
έλα να συμφωνήσομε και παίρνωσε τριτάρη

Ο πρώτος:

Δε θέλω το κριθάρι σου μουδέ τη συζεψιά σου
εγώ 'μια ελεύτερο πολύ δε μοιάζω τσ' αφεδιάς σου

Ο άλλος:

Ο παντρεμένος καθ' αργά θέτει με την κοκόνα
απάντρευτος σα γάιδαρος θέτε στον αχειριώνα

Ο πρώτος:

Εγώ 'μια ελεύτερο πουλί και τη ζωή γλεντίζω
κι όπου μ' αρέσει το κλαδί πηγαίνω και καθίζω

Ο άλλος:

Γώ κι αν επαντρέυτηκα κι εμπήκα στην καδένα
τα πρωτινα μου θα τραβώ σαν και τον κάθα ένα

Στον γάμο του Ανδρέα Δεληγιαννάκη το 1939 ένας ξένος που ήτανε εκεί, που
έμενε καιρό στο χωριό είπε μια μαντινάδα

Μη με παρεξηγήσετε πως είμαι στο χωριό σας
σήμερα κι αύριο είμαι επά, την άλλη είναι δικό σας.

Ένας χωριανός του είπε:

Ως πότες θα το πεις το «ναι» και θα θεληματέψεις;
εσύ σαι από τον τόπο μας κρίμα είναι να μισέψεις.

Στο Ροδάκινο σ' ένα γλέντι είπε ένας μια μαντινάδα που επαρουσίαζε τον εαυτό
του ερωτοχτυπημένο. Ένας ριμαδόρος όμως που τον θεωρούσε παροπλισμένο από
τον έρωτα του είπε:

Όντε δεν έχεις πυρετό να μη ζητάς κινίνο
όντε δεν έχεις «απ' αυτό» μη θέλεις «από κείνο».

Σ' έναν γάμο στον Καλλικράτη εριχτήκανε πολλοί πυροβολισμοί και οι γυναίκες εδιαμαρτύρονταν. Ένας ριμαδόρος όμως είχε διαφορετική γνώμη και είπε:

Παίξετε κι άλλες μπαλωτές
μα 'χει ο γαμπρός μπαρούτι
μ' αυτός δεν θα την ξαναδεί
τη μπαρονιάν ετούτη

Ίσως είναι εκατό χρόνια που ένας Ασφενδιώτης επαντρεύτηκε από τον Πρινέ Ρεθύμνου. Νύχτα ξεκίνησε ο γάμος από το Ασφένδου και νύχτα έφτασε στον Πρινέ το Σάββατο. Έμειναν εκεί και την Κυριακή πριν ξημερώσει στεφανώσανε και φύγανε. Τη νύχτα μια κοπέλα είπε μια μαντινάδα, όταν τραγουδούσανε στον Πρινέ:

Δεν τονε θέλω δάσκαλο γιατί αγαπά τον άρτο
μα τονε θέλε Σφακιανό κοκκινογελεκάτο

Η μαντινάδα αυτή έγινε ευμενώς δεκτή, αμέσως όμως είπε μια άλλη μαντινάδα μια άλλη κοπέλα:

Δεν τονε θέλω Σφακιανό γιατί γορεί τσοι δόμους
και προπατεί και στα βουνά μαζί με τσοι δαιμόνους

Ένας Σφακιανός την έθιξε με τολμηρή ρίμα:

Ξεπατωμένη ποδαρέ, ξετσιπωμένη σέλη
θέλεις τονέ τον Σφακιανό μα 'κείνος δε σε θέλει

Το 1939 στο γάμο του Στέλιου Πατατούκου ένας Σφακιανός που είχε μετοικήσει σε άλλη επαρχία είπε:

Πάντα μ' αρέσει να γροικώ όμορφες μαντινάδες
μα οι Σφακιανοί δε βγαίνουνε καλοί τραγουδιστάδες

Ένα ριμαδόρος του είπε:

Κι εσύ γιατί είσαι Σφακιανός για κείνο δα γλεντίζεις
κι αν δεν το καταδέχεσαι να σηκωθείς να φύγεις.

Μα με ρίμες, πολλές φορές, αποθανατίζονται στιγμιότυπα και σκηνές της καθημερινής ζωής που αν έλειπε η ρίμα θα ξεχνιούνταν γρήγορα.

Από ένα μιτάτο επήρε ένας συναίτερος μια φορά δέκα εννιά αθοτύρους και πήγε να τους πουλήσει. Δεν είχανε καντάρι στο μιτάτο και όταν γύρισε είπε ότι βγήκανε δέκα εξ οκάδες. Δεν πιστέψανε όμως οι άλλοι συναίτεροι και του είπανε τη ρίμα:

Αφής τ' αστεία σου Θωμά, δεν είναι αυτό σείρι
δεκάξε οκάδες πως να βγουν οι δεκανιά αθοτύροι;

Ένας ριμαδόρος στο μιτάτο αισθάνετο πολύ άρρωστος και είπε:

Πιστέψετε με να σας πω, δίχως να σασε μπόξω
πως δε με βάνουνε μπιλειό τα μέσα και τα όξω

Άλλη φορά στον ίδιο ριμαδόρο είπε ένας σύντροφός του να προβάλουνε στα περίχειλα που φαίνονται τα μέρη του Βουνά και των Κομητάδων. Αυτός με ρίμα είπε:

Δεν θέλω να θωρώ Βουβά, μουδέ τσοι Κομητάδες
μα επαδά θα κάθομαι να λέω μαντινάδες

Μια φορά ήτανε μια δασκάλα σ' ένα χωριό των Σφακίων. Κάποτε εκάλεσε τις φίλες της και κάμανε ένα πάρτι. Δεν ήτανε τότε ούτε μαγνητόφωνα, ούτε γραμμόφωνα και βάζαμε ένα χαρτί στο ξεμπερδεχτήρι (χοντρό χτένι) και φυσούσανε με το στόμα τον σκοπό που θέλανε. Ένας ριμαδόρος είπε τη ρίμα του.

Ήτανε στη δεκαετία του είκοσι.

Τη λύρα τηνε παίζουνε με το ξεμπερδεχτήρι
και τα κοπέλια τη γροικού και κάνουσι σείρι

Μια βίαιη απαγωγή έγινε σ' ένα χωριό των Σφακίων. Μια καλόγρια έγγραψε ρίμες για το περιστατικό. Θα πω μόνο την πρώτη γιατί στη συνέχεια αναφέρονται ονόματα:

Μανούλα κόρην έβλεπε χρονώ τριάντα πέντε
Θε μου και τέτοιες συμφορές μόνο στον κόσμο πέμπε

Οι απαγωγείς όμως που θεωρήσανε ότι οι ρίμες της καλόγριας τους θίγανε της βγάλανε και αυτοί μια ρίμα

Έναςπραματευτής πουλεί ένα τσουβάλι αγγούρια
και να τα πάετι τση καλογρές που βγάνει τα τραγούδια.

Την 1η Ιουλίου του 1940 έγινε μια αεροναυμαχία στα παράλια των Σφακίων μεταξύ

αγγλικών πλοίων και ιταλικών αεροπλάνων. Όσοι βρεθήκανε στα παραλιακά χωριά
εφύγανε γιατί φοβηθήκανε ότι μπορεί να γίνει απόβαση

Εβγάλανε λοιπόν τις παρακάτω ρίμες:

Παπόρια κι αερόπλινα εκακονοβολούσα
κι όσοι κι αν είσαι στσι γιαλιές στ' αγόρια εγλακούσα
φεύγει η γυναίκα του Στρατή
και το Μαρκάντη η κόρη
μέσα σε τέσσερα λεφτά εβγήκανε στ' αγόρι.
Η Μπογιατζίνα έφυγε και εβγήκεν εις τα πλάγια
κι ο Μπογιατζής εστάθηκε να βλέπει τα πυθάρια
Πιάνει τα πλάγια κι ο Βαρδής
και εβάσταν και γιαούρτη
για να ταΐσει τη Χρυσή να μην τη φάνε οι Τούρκοι.

Μα είπαμε ότι βγάζανε ρίμες και όταν εψοφούσε ένα γάιδαρος. Θα πούμε λοιπόν
και από αυτές λίγες που θυμούμαι:

«Εψόφησεν του Σηφαλιού η γαλανή γαϊδούρα
απού την καβαλίκευε κι έβγαινε στην Παπούρα
Την Παρασκή το πρόσαργο τ' αφχιά τζη χαμηλώνει
δεν έτρωε, δεν έπινε και μόνο πως γρυλώνει
Και το Σαββάτο ολημερνίς τση κάνει γιατροσόφια
την Κυριακή ήτανε γραφτό να τηνε βρούνε ψόφια
Σέρνει φωνές ξελουριστές, τον κόσμο ξετρουμίζει
βαρέ τον πήρεν το κακό και δεν το νταγιαντίζει
Εχτύπανε στ' αμπέτι ντου κι ετράβανε τα μαλλιά ν-του
«Άχι και γιάντα το 'καμες; Γιάντα να μου ψοφήσεις;
γιάντα δε με λυπήθηκες δίχως σου να μ' αφήσεις;
Πώς θα τσι κουβαλώ τσ' ελιές τα ξύλα και το γάλα;
Εδά 'ν' εδά που μπαίνω γω σε βάσανα μεγάλα
Δεν ξαναβάνω άχερα μέσα στη ματζιαδούρα
Εγώγια μου ίντα μ' εύρηκε δεν έχω μπλιό γαϊδούρα
Ήρθανε κ' οι δικολογιές κ' οι φίλοι του κοντά ν-του
κι εσυμπαρασταθήκανε ούλοι στη συμφορά ν-του
«Ίντα θα κάμεις αλουδέ; Ετσά 'τανε γραφτό σου
να μείνες μόνος κι έρημος δίχως το γάιδαρό σου
Κάνε κουράγιο Σηφαλιό το νου σου να μη χάσεις
κι ως κι α σου φαίνεται βαρέ κι αυτό θα το περάσεις
Και το σαμάρι σου 'μεινε στη ράχη να το βάνεις

κι όντε θα πχιαίνεις τσι στραθχιές το γάιδαρο θα κάνεις
Κι επόμενε γ-και τα' ορφανό κι αν ε γ-και μεγαλώσει
σα γ-και τη μάνα ν-του κι αυτό κουράγιο θα σου δώσει

Επειδή είναι δυνατό ν' ακούσει κανείς σας για κάποιες από τις παραπάνω ρίμες ότι
εγώ τις είπα σας εξηγώ ότι έτσι είναι μα δεν το θεώρησα σκόπιμο να τις παρω

Σφακιανά μοιρολόγια

Με τα σφακιανά μοιρολόγια έχουνε ασχοληθεί κατά καιρούς διάφοροι ερευνητές,
διότι, καθώς η επαρχία Σφακίων αποτελούσε χωριστή γεωγραφική ενότητα στην
Κρήτη μέχρι τις αρχές του 20ου αιώνα, παρουσίαζε ιδιαιτερότητες από την άλλη
Κρήτη και τα μοιρολόγια της.

Τα σφακιανά μοιρολόγια είναι πάντα ενδεκασύλλαβα όταν τονίζεται η τελευταία
λέξη του στίχου στην παραλήγουσα και δωδεκασύλλαβα όταν η τελευταία λέξη του
στίχου τονίζεται στην προπαραλήγουσα. Απαραίτητη προϋπόθεση να είναι
ομοιοκατάληκτα και να αποδίδουνε μουσική αρμονία. Για να διευκολύνετε η
μοιρολογήτρα να επιτύχει την ομοιοκαταληξία βάζει τον μισό στίχο για την έννοια

αυτού που θέλει να πει και τον άλλο μισό προσφώνηση. Συνηθέστατα η προσφώνηση είναι στον ενικό του α' προσώπου «παιδί μου», «καλέ μου», «χρυσάφακι μου», κ.λπ. Ο σκοπός, φυσικά θρηνητικός και πονεμένος

Τα μοιρολόγια είναι πηγαία και δεν είναι κάτι που παρατηρείται σε συγκεκριμένους τόπους ή σε ορισμένες εποχές. Παρατηρούμε μόνο κάποιες ιδιαιτερότητες σε ορισμένες περιφέρειες, όπως συμβαίνει με τα σφακιανά μοιρολόγια και με τα μανιάτικα μοιρολόγια.

Άκουσα μια Μανιάτισσα μάνα που έκλαιγε τον γιό της στο 401 Στρατιωτικό Νοσοκομείο που επέθανε εκεί από τραύμα του εμφυλίου πολέμου το 1949. Θυμάμαι που μου έκανε εντύπωση η ποιητικότητα. Τα έλεγε οχτασύλλαβα «Αγαπημένο μου παιδί, που να με πιάσει συγκοπή» ήτανε ένα μοιρολόι. Έλεγε παρατεταμένα την τελευταία συλλαβή.

Για μοιρολόγια κάνει λόγο ο Όμηρος στην Ιλιάδα όταν κλαίει η Εκάβη τον Έκτορα. Μοιρολογήτρα μας παρουσιάζει την Αρετούσα ο Β. Κορνάρος, ότανπίστεψε ότι έχασε τον Ερωτόκριτο:

«Με τη ζωή σου είχα ζωή και με το φως σου εθώρου
Και μόνο με το θάρρος σου επαίρνουν ως εμπόρου»

Μοιρολόγια διαβάζουμε και στη «Θυσία του Αβραάμ» από την Σάρα ότανπίστεψε ότι χάνει τον Ισαάκ:

«Εννιά μήνες σε βάστουνε παιδί μου κανακάρη
Σ' τούτο το κακορίζικο και τ' άτυχο κουφάρι»

Μοιρολόγια της Παναγιάς είναι και ο επιτάφιος θρήνος: «... Γλυκύτατό μου τέκνο, ω φως των οφθαλμών μου...»

Μα και η γυναίκα του Δασκαλογιάννη τον μοιρολογά:

«Μισεύγεις, Δάσκαλε Γιαννιό κι ίντα μου παραγγέρνεις;
Θωρώ το και κατέχω το πώς δεν ξανα γιαγέρνεις»

Από τα πιο παλιά μοιρολόγια που είναι συγχρόνως και ιστορικά, είναι από ένα παληκάρι θύμα της επανάστασης του Δασκαλογιάννη. Το βρίσκουμε στο βιβλιαράκι του Νίκου Αγγελή «Κρητικός Λαϊκός Θρήνος» μα και σε άλλα βιβλία.

Ο Παύλος Ζαμπέτης από την Ανώπολη εσκοτώθηκε σ' αυτή την επανάσταση και τον φέρανε νεκρό στο χωριό του, και τον θάψανε. Η μητέρα της αραβωνιάρας του η Πατακίνα από τους Κομητάδες ήτανε διάσημη μοιρολογήτρα. Η αραβωνιάρα

του δεν πήγε στην κηδεία δεν ξέρομε για ποιον λόγο όμως έκοψε τα μαλλιά της και τα έστειλε με τη μάνα της για να τα βάλουνε στο στήθος του νεκρού μαζί με αυτά της μάνας και των αδερφάδων του, και άρχισε ως εξής η καλή αυτή μοιρολογήτρα σε 15 σύλλαβα και χωρίς προσφωνήσεις:

«Γιε μου, θληφτή παραγγελιά σου φέρνω από τα όρη
Χαιρετισμό μιας άμοιρης που να 'ρθει δεν εμπόρει
Ξανθά μαλλιά π' ανάθρεψε επά και χρόνια τόσα
Να στρώσεις προσκεφάλι στου κ' ειδέ πως αποδώσα
Κάθε κλωνί κι απαντοχή και κάθε τρίχα ορπίδα
Κι οψές ούλες τσ' απαντοχές τα' έκοψεν η λεριπίδα
Ρωτώ τον καπετάνιο σου, το Δάσκαλο το Γιάννη
Όντεν ανθούσιν τα κλαδιά πόλεμο γιάντα κάνει;
Και παίρνει ο ήλιος πουλουδα και παληκάρια ο χάρος
Και τα παντέρμα τα Σφακιά διπλό το 'χουν το βάρος»

Σε άλλη φάση η ίδια μοιρολογήτρα το γυρίζει σε ενδεκασύλλαβο, μα δεν είναι υποχρεωμένη να χρησιμοποιεί προσφωνήσεις χάριν της ομοιοκαταληξίας όπως οι άλλες:

«Για μου Πωλιό, άντρα Πωλιό, καλέ μου
Ωριόθωρε και πρώτε του Πολέμου
Δεν τα ψηφάς τα δάκρυα εμέ κι εκείνης;
Περνάς δεν καταδέχεσαι να μείνεις
Πρίχου να μπεις στο βουλισμένο Νάδη
Πέρνα χαιρέτηξέ τηνε τη μαύρη
Κι αν δεις την σιντερόπορτα κλεισμένη
Οπίσω στέκει εκείνη δακρυσμένη
Και μελετά το δρόμο το μεγάλο
Να ξεχωρίσει το δικό σου ζάλο»

Να ακόμα ένα μοιρολόι της Πατακίνας σε δεκαπεντασύλλαβο

«Εσένα την αμπόλιασα του ξένου δεν τη δίνω
Και το νερό που σου 'ταξα σ' άλλο δεντρό δε χύνω»

Τα χρόνια εκείνα όχι μόνο οι χήρες «κρατούσανε χατήρι» και δεν ξαναπαντρεύονται μα συχνά και η αρραβωνισμένη δεν ήθελε να πάρει άλλον άντρα και αυτό θέλει να πει με το παραπάνω μοιρολόι η Πατακίνα ότι δηλαδή η θυγατέρα της αφού έχασε τον αρραβωνιαστικό της δεν θα πάρει άλλον. Είναι γνωστό το ριζίτικο που ρωτούνε στον κάτω κόσμο τον νεοφοερμένο «.. είδες ανε γ-κρατεί

ουρανός γη α στέκει απάνω κόσμος γη ανε γ-ξαναπαντρεύονται παλικάριώ
γυναίκες;»

Μα και από τη μητέρα του Ζαμπέτη εσωθήκανε δυό τρία μοιρολόγια:

«Μαρμαρωμένο σε θωρώ, Πωλιό μου
Αγρίμι τω μααδάρω και δικό μου
Μιλώ σου και δεν μου μιλείς κλονάρι μου
Πιάνω σε και μου φεύγεις παλικάρι μου
Πού πάεις με τέτοιαν άνοιξη καλέ μου
Που πάεις με τέτοιοιον ήλιο σύντροφέ μου».

Στις αρχές περίπου του 19ου αιώνα τρεις αδερφοί από τ' Ασκύφου αναλάβανε να
εισπράττουνε φόρους από τους Σφακιανούς για λογαριασμό των Τούρκων. Αυτοί
πιστεύανε ότι θα είχανε ένα εύκολο εισόδημα μα αυτό δεν άρεσε στους χωριανούς
τους και μια μέρα τους σκοτώσανε και τους τρεις. Ο θάνατός τους δεν ήταν
ηρωικό, αφού θα υπηρετούσανε τους Τούρκους, μα επειδή το χτύπημα ήτανε βαρύ
ενσωματώσανε μερικά μοιρολόγια της μητέρας τους σ' ένα ριζίτικο τραγούδι:

Σαν θες ν' ακούσεις κλάηματα κι όμορφα μοιρολόγια
πήγαινε στο Ξυλόδεμα να σου βγορίσ' ο Λάκκος
ν' ακούσεις την Κανάκαινα πως έκλαιγε τσοι γιούς τση
Τον Πώλο και το Σηλβερή και το Γερώνυμό τζη
«Γερώνυμε με το ψηφί και Πώλο μ' αντρειωμένε
και συ παιδί μου Σκληβερή στον κόσμο ξακουσμένε
Ποιανού να δώσω τα μαλλιά και ποιο να πρωτοκλάψω;»

Μα και ο λαϊκός ποιητής με ένα ριζίτικο «μοιρολογά τους» για το μεγάλο χτύπημα
στο σπίτι της Κανάκαινας:

«Χριστέ και να κατέβαινε βρύσ' απού τη μαδάρα
να προχωρεί σιγά σιγά να τρέχει αγάλι-γάλι
να βρρει τσι σκάφες όφκαιρες να μπει να τσι γεμίσει
να πλύνουν οι γι-ανήπλυτοι να πιουν οι διψασμένοι
να πλύνει κ' η Κανάκαινα τα ματωμένα ρούχα»

Άλλη διακεκριμένη μοιρολογήτρα και βαρυπληγωμένη μάνα του περασμένου αιώνα ήτανε η Βαρδινογιάννενα από τον Άι Γιάννη των Σφακίων. Ο γιός της, ο Γιάννης, είχε σκοτώσει έναν χωριανό τους και ύστερα φύγανε και πήγανε στα Τσαλιανά του Σελίνου. Εκεί πήγανε και τους βρήκανε οι εχθροί τους και σκοτώσανε τρεις αδερφούς μαζεμένους. Λίγα μοιρολόγια της μητέρας τους μας δείχνουνε τον πόνο της αλλά και τη μοιρολογητική της ικανότητα:

Σήφη μου κανακάρη μου, Πωλιό μου, Τσελεπή μου
Γιάννη μου καπετάνιε μου και κοσμογυρευτή μου
Γάννη μου δε σου το 'λεγα; Παιδί μου δε σου το 'πα;
Οι μπάλες είναι δανεικές, δεν είναι δα σαν πρώτα
Γιάννη μου καπετάνιε μου Σήφη μου ξακουσμένε
Πωλιό μου άντρα ξακουστέ και πολυαγαπημένε

Μα έχομε κι εδώ ένα ριζίτικο που μοιρολογάται τα τρία παλικάρια της Βαρδινογιάνναινας όμοιο με αυτό της Κανάκαινας:

Σας θες ν' ακούσεις κλάηματα κι όμορφα μοιρολόγια
πήγαινε εις τα Τσαλιανά να 'ναι τ' Άγιου Νικήτα
ν' ακούσεις τη Βαρδίναινα πως έκλαιγε τσι γιούς της
βάνει αρχή απού το μικρό και πάει στο μεγάλο

Έχομε ακόμα μοιρολόγια από την μητέρα του Λιαποσήφη του πρωτοπαλικάρου αυτού των Σφακίων. Ήτανε ο τελευταίος γιός που σκοτώσανε, από τους έξι που είχε η Λιάπαινα

Όφου παιδί μου Σήφη μου, χρυσό μου παλικάρι
έχασα γω τσ' ορπίδες μου και ούλα μου τα θάρρη
Σήφη μου, που 'χες την αντρεία, την παλικαρωσύνη
και που την είχες αφητή την αγληγορωσύνη
κι απού τσοι Τσιριντάνηδες αν είχα σου βαρούσι
δεν ήτανε παράπονο γιατί κι αυτοί πονούσι
Μα 'να θεριό που το 'τρεμαν ανατολή και δύση
κρίμά 'τον ένας κακουρές να μου το καταλύσει
Έξε γιούς τα' εγέννησα και τα' εξ αντρειωμένους
και τα' έξε μου τσ' εφέρανε στην τάβλα σκοτωμένους

Και του Λιαποσήφη τον θάνατο, εκτός από τα μοιρολόγια της μητέρας του έχομε και ένα ριζίτικο τραγούδι που διασώζει μοιρολόγια της αδελφής του της Γαλάναινας που ήτανε στο Ροδάκινο παντρεμένη:

Σα θες ν' ακούσεις κλάηματα κι όμορφα μοιρολόγια
πρόβαλε στον Ασφενταμέ στ' αρμί του Ροδακίνου
ν' ακούσεις τη Γαλάναινα πως κλαίει τσ' εδεικούς τση
«Όφου ν-υγιέ μου Νικολή κι εσ' αδερφέ μου Σήφη
κι εσ' ανηψιέ μου Τσάκαλε»

Αξίζει ίσως να πούμε εδώ ότι ό Λιάπης, με μια πάντα μικρή αλλά ηρωική ομάδα διέσχιζε από τη μία άκρη στην άλλη την Κρήτη και σκότωνε και τιμωρούσε τους πιο σκληρούς Τούρκους. Τον Τσάκαλο, που τον κλαίει η Γαλάναινα, τον σκότωσαν οι Τούρκοι στον Ρούβα του Ψηλορείτη σε μια επιδρομή τους τέτοια με τον Λιάπη.

Στην Αγία Ρουμέλη ήτανε ακόμα μια ξακουστή μοιρολογήτρα του περασμένου αιώνα. Από γενιά σε γενιά μεταδίδονταν τα μοιρολόγια της. Η μητέρα μου έλεγε για τα «νοικοκεραδίστικα» μοιρολόγια της τα ωραία μα τα γράφει και ο κ. Νίκος Αγγελής στο βιβλιαράκι του «Κρητικός Λαϊκός Θρήνος». Ήτανε Βίγλαινα. Όταν πέθανε μια μικροπαντρεμένη κόρη της στη γέννα της είπε:

«Άχισ ματζουρανόβεργα κι εβιάστηκες ν' αθίσεις
και σε κατέλυσεν ο αθός και μπλειό δε θα μυρίσεις»

Και όταν είδε το κρανίο του άντρα της και πατέρα της κοπέλας στο μνήμα, που είχε πεθάνει παλιότερα είπε:

«Να μην αναταράζεσαι για τ' αντρικό κεφάλι
γιατ' είναι του πατέρα σου κι έκαμε τέτοιο χάλι»

Και όταν ένας γιός της Βίγλαινας πέφτοντας από ένα γκρεμνό εσκοτώθηκε. Κατρακυλώντας όμως δεν έφτασε κάτω μα εσκάλωσε σε ένα κυπαρίσσι ψηλά στον γκρεμνό. Η Βίγλαινα επήγαινε από την άλλη μεριά του φαραγγιού και τον έβλεπε και του έλεγε μοιρολόγια:

«Έθαψα 'γω κι απ' αρρωσιά, έθαψα κι από μπάλα
«και πέντε μου ποθάνασιν, ούλε μιτσά μεγάλα
Μα σαν ετούτον τον καημό άλλο καημό δεν είχα
να σε θωρώ να κρέμεσαι να λιώνεις μέρα νύχτα
Πνημός, κρημός του τσιφτελή, του τυχερού η σφαίρα
μα σένα σου 'τανε γραφτό να λυώσεις στον αέρα»

Μα όταν λέμε για Σφακιά ξέρομε ότι η επαρχία έχει διοικητικά όρια, μα η νοοτροπία των Σφακιανών περιλαμβάνει το Ροδάκινο Αγ. Βασιλείου και την Ασιγωνιά και άλλα ψηλά χωριά του Αποκόρωνα καθώς και τα ψηλά χωριά της Κυδωνίας. Όταν λοιπόν στο Θέρισσο ψυχομαχούσε ο Αλιφιέρης έγραψαν ένα ριζίτικο

τραγούδι που εκθειάζει και αυτόν αλλά και τα όμορφα μοιρολόγια της γυναίκας του:

Στο Θέρισσο ψυχομαχεί όμορφος Αλιφιέρης
Κλαιν τον οι πάντες, κλαίν τονε,
κλαίν τον και τον λυπούνται
μα όσο τον κλαίει η γυναίκα του
άλλοι δεν τονέ κλαίνε
«Μισεύγεις Αλιφιέρη μου κι εμένα που μ' αφήνεις;
κ' ίντα θα κάνω τα 'ρφανα κ' ίντα θα τα' αποκάνω
Σιγανά, ταπεινά κι όμορφα που του τα 'λεγε

Άλλο ριζίτικο μοιρολόγι αποκορωνιότικο:

Στον πέραν Αποκόρωνα κλαίνει δυό αδερφήδες
Η μια 'κλαιγεν τον Κωσταντή
κ' η γι-άλλη το Μανώλη
«Μανώλη μορφωμένε μου Κωστή μου παλικάρι
απού επολέμας την Τουρκιά»

Στο πρώτο τέταρτο του αιώνα μας επνίγηκε στου Δραπανιά το ρούμα ο Γεώργιος Δασκαλάκης, ήτανε δισέγγονος του Δασκαλογιάννη. Ήτανε γενικός αρχηγός των Σφακίων, επρωτοστάτησε το 1889 για την απελευθέρωση του Σελίνου και έβγαине βουλευτής της Κρητικής Πολιτείας και αργότερα του Ελληνικού Κοινοβουλίου.

Έχομε και γι' αυτόν θρηνητικό ριζίτικο:

Παιδιά α(ν) γλειντίζου στα Χανιά, γι αν τραγουδού στοι Λάκκουσ
γη αν κλαίνε στην Ανώπολη στο Μέγαν Αη Γιώργη
για ένα νιο που πνίγηκε στου Δραπανιά το ρούμα
Κλαιν τονε οι πάντες, κλαίντονε, κλαιν τον και τον λυπούνται
μα όσο τον κλαίνε στα Σφακιά αλλού δεν τονε κλαίνε
Δάσκαλε Γιώργη, δάσκαλε Γιώργη Δασκαλογιώργη
ορφάνεψές τα τα Σφακιά

Ακόμα ένα θρηνητικό ριζίτικο:

Φωνή και κλάημα άκουσα στση Μεσαρές τον κάμπο
Σε ποια μεριά τση Μεσαρές;
Σε ποια μεριά του κάμπου;
Εις το Τυμπάκι έκλαιγε μια Σφακιανή κοπέλα
κι έκλαιγε τον υγιούκα τζη, κι έκλαιγε τον υγιό τζη
«Γιε μου που σ' ήύρε ο χάροντας

κι εμαχαιρόσφαξε σε;

A(v) σ' ήύρε στο ζευγάρι μας να το ξεζευγαρώσω

A(v) σ' ήύρε στο κουράδι μας να το ξετσαφαρώσω

A(v) σ' ήύρεν εις τη γειτονιά να μην τη χαιρετήξω

κι α(v) σ' ήύρεν εις την εκκλησιά

να μην τη λειτουργήσω»

«Μάνα λειτρούγα τσ' εκκλησιές,

χαιρέτα τσοι γειτόνους

μα μένα μ' ήύρε ο χάροντας

στ' αγάπης μου την πόρτα»

Μέχρις εδώ αναφέρθηκα σε μοιρολόγια που τα άκουσα από παλιότερους ή τα διάβασα, στη συνέχεια όμως θα αναφερθώ σε μοιρολόγια που τα άκουσα ο ίδιος και τα κατάγραψα, αποφεύγοντας τα πιο πρόσφατα για να μην τύχει και εντοπιστούνε που και ποια τα είπε και δεν πρέπει να θεωρηθεί εκμετάλλευση τραγικών στιγμών.

Μια μάνα που έχασε μοναχογιό είπε:

Άχισ ίντα μου γίνηκε, δροσιό μου

ξεγνομούς δεν έχει, μάθχια δυό μου

Άχισ και γιάντα το 'καμε, καμάρι μου

ο κερατάς ο Χάρος, παλικάρι μου

και γιάντα δεν εδιάλεξε, χρυσό μου

την πόρταν απού πήγε μοναχό μου

Όπου είνιε τρεις και τέσσερις παιδάκι μου

να πάρει και ν' αφήσει, λεβεντάκι μου

Μονό βρήκε γ-κι απόβρήκε, βλαστάρι μου

το σπίτι το δικό μας, παλικάρι μου

Κι επήρεν το κορμάκι σου, βλαστέ μου

Ότι είχα γω στον κόσμο, διαλεχτέ μου

Ούλο τον κόσμο αγάπουνε, παιδί μου

μα 'δα πολλά φοβούμαι, τσελεπή μου

πως θα γενώ κακόψυχη, αθέ μου

του κόσμου να ζηλεύω, διαλεχτέ μου

Κι όμως κιανείς δε μου 'φταιξε, παιδάκι μου

μα ούλοι με λυπούνται, χρυσαφάκι μου

Βέβαια στις συμφορές των συνανθρώπων μας πηγαίνομε για να συμπαρασταθούμε και να συμπονέσομε, δεν παραλείπομε όμως, πολλές φορές να κρίνομε τη συμπεριφορά του πονεμένου και ακόμα τα μοιρολόγια για τούτο, πάνω στον πόνο

της, η μοιρολογήτρα, καταβάλει κάθε προσπάθεια για να τα λείει επιτυχημένα. Θυμάμαι σα να ήταν χθες όταν μια μάνα έκλαιγε το παιδί της με τόσο συγκινητικά μοιρολόγια και όλος ο κόσμος άρχισε λυγμούς, αναφιλητά και ξεφωνητά, ενώ αν δεν άκουγε αυτά τα σπαρακτικά λόγια, θα ήτανε πιο ήρεμος.

Ακολουθεί μοιρολόι μάνας για μοναχοπαίδι πάλι:

Δεν ξαναπροσκυνώ Θεό, μηλιά μου
Δεν μπάω μπλειό στο' Αγίους, κοπελιά μου
Δεν έχω ίντα μου βλέπουνε, κλωνάρι μου
Ότ' είχα μπλειό δεν το 'χω, παλικάρι μου
Δεν έχω 'γω ίντα χάσω μπλειό, χρυσό μου
έχασα ότι κι αν είχα, φρόνιμό μου

Στο επόμενο μοιρολόγι θα παρατηρήσουμε ότι η μοιρολογήτρα μάνα παίρνει ένα δίστιχο του Βιτσέντζου Κορνάρου, όταν η Αρετούσα ενόμιζε πως ο Ερωτόκριτος ήτανε πεθαμένος και τον μοιρολογάται. Και με το υλικό κάνει αυτή από το ένα δίστιχο δύο δικά της και συνεχίζει με άλλα.

Αρετούσα:

Με τη ζωή σου είχα ζωή και με το φως σου εθώρου
κι ακόμις με το θάροος σου επαίρνουν ως εμπόρου

Μοιρολογήτρα, που αρχίζει με τα λόγια της Αρετούσας:

Με τη ζωή σου είχα ζωή, παιδί μου
και με το φως σου εθώρου, να μην ήμου
Και με το καηρέτη σου, κλωνάρι μου
επέρνουν ως εμπόρου, παλικάρι μου
Νάχα μπορώ ν' αποκλειστώ, βλαστέ μου
όξω να μην πορίζω, διαλεχτέ μου
να μη θωρούν τα μάθχια μου, δροσιό μου
να μη γροικούν τ' αφχιά μου, διαλεχτό μου
Και τ' όνομά σου απού ήτονε, παιδάκι μου
το πλια γλυκό του κόσμου, χρυσφάκι μου
Δε θέλω να τ' ακούσω μπλειό παιδί μου
γιατί θα με πληγώνει, να μην ήμου
Τσι φίλους σου τσ'αγάπουνε λιοντάρι μου
για το 'να σου χατήρι παληκάρι μου
μα δα, σα μ' απαντήχουνε, χρυσό μου
βαροψυχιά θα νιώθω, μάθχια δυό μου

Μοιρολόι για σκοτωμένο συζύγο:

Άχισ αβάσταχτος καημός, χρυσέ μου
Άχισ βαρέ φουρτίνα, άτυχέ μου
Άχισ κακό απού 'τυχε, λιοντάρι μου
στο έρημό μας σπίτι, παλικάρι μου
Άχισ και τα κοπέλια μας, χαρά μου
χρέος απού θα βρούνε, σφακελά μου
Το αίμα του μπαμπά ν-τουνε, καλέ μου
πρέπει να γδικηούνε, σύντροφέ μου
Χίλιες φορές καλλιά 'τονε, ντελή μου
το δίκιο σου να χάσεις, τσιφτελή μου
Να βρίχνεσαι στο σπίτι σου, δροσιό μου
να λείπει ετούτη η γι-ώρα, μάχθια δυό μου
Ποια πλάκα θα γυρίσουνε, αητέ μου
εσένα να σκεπάσει, σύντροφέ μου
Ποιο χώμα απού θα βάλουνε, καημός μου
ένα λιοντάρι ετέθχοιο, πληγωμός μου
Φωθχιά να μπει στο σπίτι του χοτζά μου
Έχασα το κορμάκι σου δροσιό μου
μη χάσω και τσοι γιούς μας, μάχθια δυό μου

Εύχεται δηλαδή η μοιρολογήτρα να μπει φωθχιά στο σπίτι του φονιά μα να μην μπλέξουνε τα παιδιά της.

Άλλη μοιρολογητρα σε σκοτωμένο:

Έχασα τσι φτερούγες μου, μηλιά μου
το στύλο του σπιθχιού μου κοπελιά μου
Να κόψω θέλω τα μαλλιά καημός μου
να κουκλωθώ στα μαύρα πληγωμός μου

Άλλη μοιρολογήτρα αδελφή του νεκρού, σχολιάζοντας με το δικό της μοιρολόι αυτό της προηγούμενης

Τα μαύρα κοκκινίζουνε, καλή μου
και τα μαλλιά μακραίνου, φρόνιμή μου
μα τα κορμιά απού χάνουνται, χρυσή μου
κι απού τα τρώνε οι μπάλες, καημός μου
εις τον απάνω κόσμο, πληγωμός μου.

Μια γυναίκα που ήτανε από το Ροδάκινο μα ζούσε στο Ρέθυμνο και όταν σκοτώσανε τον άντρα της, ενώ πρόσφατα ήτανε παντρεμένη. Αυτή ήτανε σε ενδιαφέρουσα και λέει:

Άνοιξε αητέ μου τα φτερά τ' ανεμοτσακισμένα
Άνοιξε τα ματάκια σου, γη πάρε με και μένα
Με την καρδιά σου αγάπουνε με τη μηλιά σου ερίζου
όφου φωθιά στο σπίτι του που σ' έφαε του σκύλου
Μα μη βαροσκοτιζεσαι νεκρό μου κυπαρίσσι
κι αυτός που θα σ' εγδικηθεί στα σπλάχνα μου σταλίζει

Βλέπομε ότι θεωρεί, μέσα στη δυστυχία της, παρήγορο στοιχείο το ενδεχόμενο να γεννήσει αγόρι και άμα μεγαλώσει να κάμει «τα δίκια» του πατέρα του.

Από άντρες σπάνια ακούγονται μοιρολόγια, όμως δεν είναι εντελώς ανύπαρκτα. Ένας πατέρας στο μικρό γιό του:

Παιδί μου δε σε μάλωνα, παιδάκι μου
Γιάντα να μου το κάμεις, χρυσαφάκι μου
Εσύ 'σουν αγαπητερό, καλό μου
γιάντα δε με λυπήθεις, μάθχια δυό μου
Και πώς θα μπαινοβγαίνω μπλειό, κοτζά μου
στο έρημό μου σπίτι, σφακελά μου
να λείπει το μπογάκι σου χρυσαφάκι μου
Και την περιουσία μου, παιδί μου
ήθελα να πουλήσω, να μην ήμου
να σε σπουδάξω μάθχια, ζωή μου
και να σε ξεστραβώσω, ανομής μου

Μοιρολόγια που ειπωθήκανε σε μνημόσυνα

Δεν ήσουνε για κόλυβα, αητέ μου
μούδε για μαύρο νάδη διαλεχτέ μου
Άχι και ποιος μου το λεγε παιδάκι μου
πως θα σου βράζω στάρι χρυσαφάκι μου

Μοιρολόγια ευγνωμοσύνης για τη συμμετοχή του κόσμου

Σπολάετη το χωριανώ, καλό μου
και φίλων και δικώ μας, φρόνιμό μου
που μας επροτιμήσανε λιοντάρι μου

στσι δύσκολές μας ώρες παλικάρι μου
Και να τσοι βλέπει ο Θεός παιδί μου
Τέθχοια να μην τσοι βρώνε, τσελεπή μου

Σε νεκρό που ήρθε από μακρυνά στο σπίτι του χρονιάρα μέρα Μοιρολόγια της μάνας
του

Τούτες οι μέρες το καλού καλέ μου
τούτες οι γι εβδομάδες διαλεχτέ μου
κι από 'χει φίλο τον καλεί κλωνάρι μου
δικό τον περιμένει, παλικάρι μου
Και σε περίμενα κι εγώ, παιδάκι μου
τεθχοια καλώ ημέρα, λεβεντάκι μου
Να 'ρθεις να μπεις στο σπίτι μας δροσιό μου
να φέξεις σαν τον ήλιο, φρόνιμό μου
Μα εδέ τσ' απού σε φέρανε, καημός μου
Άχισ φωθχιά και λαύρα, πληγωμός μου
Άχισ αβάσταχτος καημός παιδί μου
να ζω δίχως εσένα, να μην είμου

Επιστεύανε ότι αν ξαναγυρίσει ο νεκρός στο σπίτι θα είναι για να πάρει κανένα
δικό του. Για τον λόγο αυτό, με την κεφαλή μπαίνει ο νεκρός στο σπίτι και με τα
πόδια βγαίνει έξω σαν να εύχονται να μην ξαναγυρίσει. Σχετικά τα παρακάτω
μοιρολόγια

Άμε παιδί μου στο καλό αθέ μου
και μην ξαναγιαείρεις, καντιφέ μου
Μη βλάψεις τ' αδερφάκια σου, γλυκιό μου
φέξη των αμαθχιώ μου, διαλεχτό μου
Μα 'κεια που πάεις, φέξη μου, κλωνάρι μου
θα βρεις καλή παρέα, παλικάρι μου
Θα βρεις και τον πατέρα σου, αητέ μου
Θα βρεις και το Γιαννιό μας, διαλεχτέ μου
Πώς δε με λυπηθήκετε, παιδάκι μου
τη μαυροκακομοίρα, χρυσαφάκι μου
κι αφήκετέ με στσι καημούς, λιοντάρι μου
και στσι βαρέ φουρτίνες παλικάρι μου
Άχισ κι ας ήταν όνειρο, παιδί μου
να γνώσω και να σ' έχω, μερακλή μου
να μου ξανάρθεις ζωντανό, καμάρι μου
να σ' αποκαμαρώσω παλικάρι μου

Να ξαναμπείς στο σπίτι μας, παιδάκι μου
χαρά να το γεμίσεις, λεβεντάκι μου

Χαϊδολογήματα

Οι Σφακιανές, όπως έχει παρατηρηθεί και έχει προσελκύσει το ενδιαφέρον ερευνητών, ήτανε άφθαστες στην ικανότητα να στιχουργούνε τα μοιρολόγια, όπως αναφέραμε και παραπάνω.

Εξίσου όμως ικανές ήτανε και είναι και για να στιχουργούνε χαϊδολογήματα. Εδώ όμως, αξίζει να ψηλαφίσουμε και θα διακρίνομε από τα χαϊδολογήματα των μανάδων τις ενδόμυχες σκέψεις και τα όνειρα της μάνας για τον βλαστό της.

Μιλούμε βέβαια για την ζωή όπως ήτανε πριν από 5-6 δεκαετίες. Ακόμα τότε δεν είχε κανείς τη διορατικότητα ότι επέκειτο μια ραγδαία εξέλιξη και οι μητέρες εθεωρούσανε δεδομένο ότι το παιδί θα ακολουθήσει τα χνάρια του πατέρα του. Το πολύ να γινότανε καλύτερος κτηνοτρόφος και να κάνει περισσότερα πρόβατα απ' αυτόν. «Του μπακάλη το κοπέλι, μπακαλάκι θα γενεί». Ακόμα στα μικρά μου χρόνια δεν είχε αποβάλει ο κόσμος την εντύπωση που υπήρχε επί τουρκοκρατίας και εθεωρούσανε ότι για να είναι κανείς «ζωντανός κλέφτης», αυτό του έδινε αξία. Δειγματοληπτικά αναφέρω στη συνέχεια λίγα παραδείγματα για τη φύση και το πνεύμα των χαϊδολογημάτων.

Γιαγκουλή μου, γιαγκουλή μου

Χαρώ το χαϊδαράκι μου, τα αλετριγουδιαράκι μου
Χαρώ τονε τον κλώνο μου, χαρώ τον τυροκόμο μου
Χαρώ το παλικάρι μου, τσ' ελπίδες και τα θάρρη μου,
Χαρώ τα τα ματάκια του, χαρώ και τ' αδερφάκια του
Και χαρίνιο και χαρώ το, ρέγομαι και σοντιρώ το
Βιάζομαι να το ξυπνήσω, να το ειδώ ν' αναντρανίσω
Έλα ύπνε να το πάρεις, το όμορφό μου παληκάρι

Πιο σπάνια εμαρτυρούσανε τα χαϊδολογήματα μεγάλες βλέψεις

Το παιδί μου να γεράσει, και φεμέλιους ν' αποτάσει
Να το ειδώ μουστακωμένο, και ψιλογραμματισμένο

Για τα κορίτσια τα χαϊδολογήματα ήτανε βέβαια σε διαφορετικά πλαίσια
Και χαρώ την την μηλιά μου, τη φρονιμοκοπελιά μου
Δεν την παντρεύω στο χωριό, για θα τση πάρω ένα γιατρό
Χαρώ το παιδαράκι μου, το νοικοκυρεδάκι μου.

Τα χαϊδολογήματα ήτανε σχεδόν πάντα οχτασύλλαβα. Πολύ σπάνια στα

δεκαπεντασύλλαβα μα, σχεδόν πάντα, και στα πολλά οχτασύλλαβα και στα λίγα δεκαπεντασύλλαβα, η κατάληξη του στίχου ήτανε η κτητική αντωνυμία του α' προσώπου για να επιτυγχένεται η ομοιοκαταληξία: «... παιδαράκι μου», «... χαδιαράκι μου» κ.λπ.

ΠΗΓΗ: agonaskritis.gr

Του Κανάκη Γερωνυμάκη

Εκπομπή από «ΚΡΗΤΗ TV1» Ιούνιος 1991

Πηγή: iellada.gr